

חברי הסגל של האוניברסיטה הפתוחה עוסקים בנושאי מחקר רבים ומגוונים המייצגים את תחומי הדעת השונים: מדעי החברה, מדעי הרוח, מדעי הטבע, מדעים מדויקים והנדסה.

רשות המחקר

רשות המחקר תומכת בפעילות המחקרית באמצעות איתור מקורות מימון חיצוניים וסיוע בהגשת בקשות למקורות אלה, וכן באמצעות קרן מחקר פנימית המממנת מענקי מחקר ומלגות מסוגים שונים. ליד הרשות פועלת ועדת היגוי המורכבת מחברי סגל מתחומי דעת שונים ומופקדת על הפעילות האקדמית של הרשות, על חלוקת המשאבים ועל הליכי ההערכה של הבקשות המופנות אליה.

אשכולות מחקר

בשנה שעברה נערך ניתוח ומיפוי של הפעילות המחקרית באוניברסיטה הפתוחה והוגדרו אשכולות מחקר. השנה נפגשו חברי האשכולות במטרה לגבש כיוונים מחקריים משותפים. עד כה התגבשו ארבעה אשכולות: "חומר וחיים" בתחום מדעי הטבע והחיים; "מדיניות", הכולל דיסציפלינות שונות; אשכול שעניינו זהויות ושינוי חברתי; ואשכול שעניינו חקר רשתות.

כתוצאה מפעילות זו גובש נוהל להקמה וניהול של מכוני מחקר ומרכזי מחקר. ההצעות עומדות על הפרק תיבחנה בהתאם לנוהל, לאחר שיאושר בסנאט האוניברסיטה.

הנגשת פרסומים מדעיים של חברי סגל

השנה פעלה רשות המחקר לסייע לחוקרים להגיש באתרי הבית שלהם מאמרים מדעיים, בכפוף לחוקי זכויות היוצרים של כתיב העת. זאת, על מנת לחשוף את הציבור המדעי, את הציבור הרחב ואת הסטודנטים של האו"פ לעבודתם המדעית של חברי הסגל. המאמרים הועלו לאתרי הבית של החוקרים.

יום המחקר השנתי

כמדי שנה נערך יום המחקר באוניברסיטה הפתוחה, המוקדש להצגת העשייה המחקרית של הסגל האקדמי הבכיר ושל סגל ההוראה האקדמי. כותרת יום המחקר השנתי השנה הייתה "מחקר פתוח". התקיימה תערוכה פעילה ובה הוצגו מבחר מנושאי המחקר של חוקרי האוניברסיטה. הודגמו חומרי המחקר, נשואיו ושיטות מחקר שונות. כמו כן השתתפו בתערוכה הפעילה סטודנטים הלוקחים חלק במחקרי החוקרים.

מענקי תקן

השנה הוחל במיזם ניסיוני לחלוקת מענקי תקן. מדובר בהקצבה שנתית לא תחרותית המיועדת לחוקרים ניסיונאים מהסגל הבכיר, לשם קיום חיוני ושוטף של מחקריהם. מענקי תקן יינתנו לחוקרים ניסיונאים לפי הקריטריונים הללו: (א) חוקרים הזקוקים לתקציב קבוע לעבודתם המחקרית, כדי לענות על צרכים מתמשכים וחיוניים שאינם קשורים למחקר ספציפי או למיזם ייעודי; (ב) כאשר עמיתי החוקרים באותו תחום באוניברסיטאות אחרות מקבלים תקציב דומה באופן קבוע ולא תחרותי. מענקי התקן בגובה של 50,000 ש"ח ניתנים לחוקרים שאינם מנהלים מעבדה מחוץ לאוניברסיטה הפתוחה ובגובה של 150,000 ש"ח לחוקרים שמנהלים מעבדה עצמאית במסגרת הסכם לשיתוף פעולה עם מוסד אקדמי אחר בארץ.

כלים לניהול תקציבי מחקר

בשנה זו שודרגו ועודכנו הכלים הממוחשבים העומדים לרשות החוקרים לשם ניהול תקציבי מחקריהם. כעת אפשר לקבל דיווחים ברורים ומקיפים יותר על הוצאות המחקר שבוצעו במחקרים ועל יתרות התקציבים העומדים לרשות הפעילות המחקרית.

תקנון קניין רוחני

במהלך פעילותה של האוניברסיטה עשוי להיווצר ידע חדש, שהוא קניין רוחני. האו"פ מעוניינת שידע חדש בעל פוטנציאל מסחרי, ינוצל לטובת החברה והמשק ואף יניב לאוניברסיטה הכנסות שתשמשנה הן לקידום מטרותיה והן למתן גמול נאות לממציאים. בימים אלה מסתיים תהליך גיבוש תקנון הקניין הרוחני המתייחס לקניין הרוחני הנוצר באוניברסיטה הפתוחה או תוך שימוש במשאביה.

מענקי מחקר מקרנות חיצוניות

13 מחקרים של חברי הסגל האקדמי וחברי סגל ההוראה של האו"פ זכו בתש"ע במימון מקרנות חיצוניות, מהן 4 מהקרן הלאומית למדע:

מענקים מהקרן הלאומית למדע

- **פרופ' ענת ברנע** מהמחלקה למדעי הטבע והחיים זכתה במענק מהקרן הלאומית למדע על מחקרה "השפעת גורמים סביבתיים והורמונליים על נירוגנזה ושרידות נירונים במוח ציפור בוגרת".
- **ד"ר ברוך זיו** מהמחלקה למדעי הטבע והחיים בשיתוף עם ד"ר הדס סערוני מאוניברסיטת תל-אביב זכו במענק מחקר מהקרן הלאומית למדע על מחקרם "שקעי הים התיכון – חקר המבנה הפנימי בסקלה סינופטית והקשרו לתהליכי היווצרות".
- **פרופ' יגיל לוי** מהמחלקה לסוציולוגיה, למדע המדינה ולתקשורת זכה במענק מחקר מטעם הקרן הלאומית למדע על מחקרו "החליפין בין חללים לתוקפנות בדמוקרטיה לוחמות".
- **ד"ר ענבל עופר** מהמחלקה להיסטוריה, פילוסופיה ומדעי היהדות זכתה במענק מחקר מטעם הקרן הלאומית למדע על מחקרה "משכונת פחונים לשיכון קבע: דמוקרטיזציה בשכונה מדרידאית אורקסיסט (1956-1986)".

מענקים מקרנות חיצוניות אחרות

- **ד"ר טלי היימן וד"ר דורית אולניק-שמש** מהמחלקה לחינוך ולפסיכולוגיה זכו במענק מחקר מהאיחוד האירופי על מחקרן "CyberTraining-for-Parents" כחלק מקונסורציום שמוביל מתאם מ-University of Koblenz-Landau.
- **ד"ר טלי היימן וד"ר דורית אולניק-שמש** מהמחלקה לחינוך ולפסיכולוגיה זכו במענק מחקר מהאיחוד האירופי על מחקרן "The Virtual Anti-Bullying Village for kids" כחלק מקונסורציום שמוביל מתאם מ-University of Koblenz-Landau.
- **ד"ר ברוך זיו** מהמחלקה למדעי הטבע והחיים בשיתוף עם ד"ר הדס סערוני מאוניברסיטת תל-אביב זכו במענק מחקר מטעם הקרן הקיימת לישראל על מחקרם "תנודות בגשמי הנגב בחמישים השנים האחרונות – האם עדות לשינוי אקלימי? בחינה קלימטולוגית-סינופטית".
- **פרופ' יואב יאיר** מהמחלקה למדעי הטבע והחיים בשיתוף עם פרופ' קולין פרייס, פרופ' לב דורמן וד"ר בוריס שירמן מאוניברסיטת תל-אביב זכו במענק מחקר מטעם משרד המדע והטכנולוגיה על מחקרם "הקמת תשתית מחקרית לניטור אטמוספרי וחיזוי מזג אוויר חללי".
- **ד"ר אבנר כספי וד"ר אינה בלאו** מהמחלקה לחינוך ולפסיכולוגיה זכו במענק מחקר מטעם קרן מיט"ל על מחקרם "הקלטה אחת שווה אלף מילים? השפעת השימוש ב-podcasts וב-screencasts על יעילות וחוויית למידה פעילה וסבילה בהשכלה גבוהה".
- **פרופ' מרים סורוז'ון** מהמחלקה למדעי הטבע והחיים זכתה במענק מחקר מטעם האיחוד האירופי על מחקרה "Myasthenias, a group of immune mediated neurological diseases: from etiology to therapy".

- **ד"ר לוי ספקטר, ד"ר יובל אילון ופרופ' אמיר הורוביץ**, מהמחלקה להיסטוריה, פילוסופיה ומדעי היהדות, בשיתוף עם פרופ' דוד אנוך, יהונתן יערי, גיל שגיא ופרופ' ארון שגריר מהאוניברסיטה העברית, ד"ר חגית בנג'י מאוניברסיטת בן-גוריון בנגב, פרופ' רותי וינטראוב ואסף וקסלר מאוניברסיטת תל-אביב, ד"ר ארנון קרן מאוניברסיטת חיפה ואסף שרון מאוניברסיטת סטנפורד זכו במענק מחקר מטעם מכון ון ליר בירושלים על מחקרם "תורת הידיעה".
- **פרופ' שלמה שובאל** מהמחלקה למדעי הטבע והחיים זכה במענק מחקר מטעם משרד התשתיות על מחקרו "השפעתם של המסלע, ההרכב המינרלי וההרכב הכימי על התפתחות הבולענים בחופי ים המלח – בדיקות מעבדה פטרולוגיות, מינרלוגיות וכימיות של המשקעים הקורסים".
- **ד"ר נעם שנטל** מהמחלקה למתמטיקה ולמדעי המחשב בשיתוף עם פרופ' איתן דומני, פרופ' עירון כהן וד"ר איתי פטאל ממכון ויצמן זכו במענק מחקר מטעם קרן טאובר על מחקרם "Validation of an autoantibody microarray signature for Systemic Lupus Erythematosus".

להלן תיאור קצר של שניים מן המחקרים שקיבלו השנה מימון מקרן חיצונית:

- **פרופ' יגיל לוי, מענק מחקר מהקרן הלאומית למדע בנושא "החליפין בין חללים לתוקפנות בדמוקרטיה לוחמות"** שלוש דמוקרטיה – ארה"ב, בריטניה וישראל – מעורבות בלחימה בעיראק, אפגניסטן, הגדה המערבית, עזה ולבנון ובקרב אוכלוסייה אזרחית. הלחימה מעוררת ביקורת מבית, לרבות על המחיר בפגיעים. לכן פיתחו הדמוקרטיה מדיניות של מניעת נפגעים בדרך של הגברת עוצמת האש המקטינה את החשיפה של חייליהן לסיכון, אך מגבירה את רמת הסיכון והנפגעים בקרב אזרחי האויב. גישה זו ניתנת להמשגה כחליפין של מניעת קרבנות צבאיים בהפעלת כוח. הדמוקרטיה מעניקות לגיטימציה לגישה זו באמצעות מנגנונים שונים.

הספרות מכירה בחליפין אלה אבל אינה מסבירה כיצד היא עובדת, כלומר כיצד מניעת קרבנות והפעלת כוח חליפיים זה לזה באופן דינמי. זו מטרת המחקר. החליפין של קרבנות צבאיים בהפעלת כוח מבטא יחסים בין שתי מערכות של לגיטימציה – הלגיטימציה לשימוש בכוח והלגיטימציה להקרבה, ויחסים אלה מעצבים את מרחב הפעולה של הצבא בהפעלת מדיניות אש. המחקר יסביר כיצד שלוש הדמוקרטיה מעצבות את מדיניותן הצבאית באמצעות שתי מערכות הלגיטימציה וכיצד היחס בין שתי מערכות הלגיטימציה מעצב את מרחב הפעולה של המדינה באופן שבו החליפין הנ"ל הוא רק תוצאה אפשרית אחת לצד תוצאות אחרות.

- **ד"ר ענבל עופר, מענק מחקר מהקרן הלאומית למדע בנושא "משכונת פחונים לשיכון קבע: דמוקרטיזציה בשכונה מדרידית אורקסיטס (1956-1986)"**

בדרומה של העיר מדריד נמצאת אורקסיטס: 1,500 צריפים אשר בנו מהגרים בשנות החמישים של המאה ה-20. ללא מים זורמים, חשמל, כבישים, מרכז רפואי או בית ספר הייתה אורקסיטס לאחת משכונות הפחונים הגדולות ביותר שצמחו סביב הבירה הספרדית בשני העשורים האחרונים של הדיקטטורה של הגנרל פרנסיסקו פרנקו. אך אורקסיטס היא גם סיפור הצלחה. במשך שני עשורים נאבקו תושבי השכונה, ראשית כנגד דיקטטורה נחלשת ולאחר מכן אל מול דמוקרטיה בראשית דרכה, כדי לבסס את זכויותיהם על הקרקע שעליה התיישבו ולזכות בתנאי מחיה נאותים.

מטרת המחקר היא לבחון את תהליך השינוי הגיאוגרפי שעברה השכונה כמפתח להבנת דפוסי ההזדהות של תושביה. ייבחו האופן שבו התעצבו דפוסי הזדהות מגדריים, מעמדיים ודוריים, במסגרתו של מרחב קהילתי מצומצם ולאורך זמן. כמו כן יונתחו דרכי השפעה של חוויות החיים באורקסיטס על דרכי הפירוש של התושבים לתהליכים הפוליטיים שעברה החברה הספרדית בשנים הנדונות ולמעמד האזרחי.

הספרות המחקרית העוסקת בתהליך המעבר לדמוקרטיה בספרד (1975-1981) נרחבת ביותר. עם זאת, רק בשנים האחרונות החלו היסטוריונים לבחון את תהליך "המעבר" (Transición), כפי שהוא מכונה, מנקודת מבטם של מי שלא היו חברים באיגודי עובדים או בתנועות פוליטיות. המחקר אמור להאיר היבטים חשובים הנוגעים לאופן שבו השפיע פורש תהליך המעבר לדמוקרטיה בספרד על ידי "האדם ברחוב".

מענקי מחקר ומלגות מהקרן הפנימית

האוניברסיטה הפתוחה מעמידה מימון לרשות חוקריה, כדי למנף מחקרים כך שאפשר יהיה להגישם לקרנות חיצוניות. בשנת תש"ע הוגשו לרשות המחקר 133 בקשות למימון מהקרן הפנימית. ועדת ההיגוי אישרה 94 (70.6%) מהן.

מרכז המחקר לשילוב טכנולוגיות למידה בהוראה ע"ש צ"י

מרכז המחקר לשילוב טכנולוגיות למידה בהוראה ע"ש צ"י הוא גוף מחקר של האוניברסיטה הפתוחה, הבוחן את שילובן של טכנולוגיות שונות בתהליכי ההוראה. חברי סגל האוניברסיטה מכל תחומי הדעת חוקרים במרכז תהליכים אשר ישפרו את שילובן של טכנולוגיות אלה בהוראת הקורסים. המחקרים עוסקים בהיבטים שונים של טכנולוגיות למידה ויישומיהן. מרכז צ"י, הפועל כשותפות בין חברי סגל מהמחלקות השונות באוניברסיטה הפתוחה, תומך במחקרים שמבצעים חבריו ומעניק מלגות לסטודנטים מצטיינים לתארים גבוהים בתחומים הרלוונטיים, וכן מקיים פעילות אקדמית שוטפת במתכונות של כנסים, ימי עיון וסמינריונים מחקריים. השנה התבצעו במרכז צ"י קרוב לחמישים מחקרים.

להלן תקציר של כמה מחקרים נבחרים שערכו חברי המרכז:

- **ד"ר רותי גפני וד"ר ניצה גרי, "אפקטיביות של פעילות לימודית שיתופית בפורום מקוון"**
המחקר בחן את ההשפעה של מטלות חובה לעומת מטלות רשות בפורום מקוון על הישגי סטודנטים. הממצאים הראו שחובת הצגה של המטלות בפורום המקוון שיפרה את ההישגים, אם כי לא נצפו שיתופי פעולה נוספים או אינטראקציות חברתיות בין הסטודנטים.
- **ד"ר פול גורסקי, ד"ר אבנר כספי, ד"ר אבישי אנטונובסקי, ד"ר אינה בלאו, ואסמאה מנסור, "הקשר בין דיסציפלינה אקדמית והתנהגות דיאלוגית בפורומים של קורסים באוניברסיטה הפתוחה"**
במחקר נבדק הקשר בין דיסציפלינה אקדמית (מדעי הרוח לעומת מדעי הטבע והמדעים המדויקים) והתנהגות דיאלוגית כפי שזו באה לידי ביטוי בפורומים של קורסים באוניברסיטה הפתוחה. נמצא כי ההשתתפות בפורומים של קורסים במדעי הטבע ובמדעים המדויקים הייתה גבוהה הרבה יותר מזו שבמדעי הרוח. עוד נמצא שהיחס בין סוגי הנוכחות השונים שבאו לידי ביטוי בהודעות הוא יחס קבוע, ללא תלות בדיסציפלינה ובגודל הקורס.
- **פרופ' יורם עשת וד"ר סיגל עדן, "קריאה ועריכה של טקסטים בפורמט מודפס מול פורמט דיגיטלי"**
המחקר בחן את יכולתם של קוראים לערוך ולתקן טקסטים המוצגים בפורמט מודפס או דיגיטלי, אשר הוטלו בהם בכונה תחילה שגיאות כתיב, שגיאות פיסוק, שגיאות תחביר ושגיאות סמנטיות. זהו נדבך נוסף בסדרת מחקרים שמטרתם לחקור את יכולתם של לומדים להתמודד עם קריאה ועריכה של טקסטים בפורמטים שונים.
- **ד"ר יורם קלמן (יחד עם ד"ר דאראן גרגל מאוניברסיטת נורת'ווסטרן), "העושר של מדיה רזה"**
המחקר בחן את השימוש באותות (cues) פשוטים, כמו סימני שאלה, כוכביות, רווחים או אותיות חוזרות, שעושים משתמשי אמצעי תקשורת מקוונים כתובים (דואר אלקטרוני ומיקרובלוגים כמו פייסבוק וטוויטר). המחקר התמקד בהודעות טוויטר ובעדכוני סטטוס של עמודי פייסבוק של חברות מסחריות, ומצא שהאותות האלו נפוצים ומשפיעים, בדומה לאותות של תקשורת לא מילולית רגילה.

"האדם הלומד בעידן הטכנולוגי" – כנס צ"י 2010

כמדי שנה נערך כנס "האדם הלומד בעידן הטכנולוגי", בשיתוף עם EDEN – הרשת האירופית ללימוד מרחוק. זהו החמישי בסדרת כנסי המחקר הארציים בטכנולוגיות למידה שיוזם מרכז צ"י. הכנס תורם לעיצוב קהילת חוקרים ישראלים בתחום טכנולוגיות למידה ולמיצוב האופ"כ כגוף מוביל במחקר והטמעה של טכנולוגיות בתחום זה.

מינויים וקידומים בדרגה

- פרופ' יאיר ארון מהמחלקה לסוציולוגיה, למדע המדינה ולתקשורת קודם לדרגת פרופסור מן המניין.
- ד"ר אביבה גבע מהמחלקה לניהול ולכלכלה קודמה לדרגת פרופ' חבר.

- ד"ר דוד לורנץ מהמחלקה למתמטיקה ולמדעי המחשב מונה כחבר הסגל הבכיר בדרגת פרופסור חבר.
- ד"ר דניאלה ליבוביץ מהחטיבה למתמטיקה הועלתה לדרגת פרופ' עמית האוניברסיטה הפתוחה.
- ד"ר בת-ציון עראקי קלורמן מהמחלקה להיסטוריה, פילוסופיה ומדעי היהדות מונתה כחברת הסגל הבכיר בדרגת פרופסור חבר.
- ד"ר נורית גרונאוֹביתן מהמחלקה לחינוך ולפסיכולוגיה מונתה כחברת הסגל הבכיר בדרגת מרצה בכיר.
- ד"ר ערן חיות מהמחלקה לחינוך ולפסיכולוגיה קודם לדרגת מרצה בכיר.
- ד"ר אופיר מינץ-מנור מהמחלקה להיסטוריה, פילוסופיה ומדעי היהדות מונה כחבר הסגל הבכיר בדרגת מרצה בכיר.
- ד"ר ענבל עופר מהמחלקה להיסטוריה, פילוסופיה ומדעי היהדות מונתה כחברת הסגל הבכיר בדרגת מרצה בכיר.
- ד"ר גיל אלון מהמחלקה למתמטיקה ולמדעי המחשב מונה כחבר הסגל הבכיר בדרגת מרצה.
- ד"ר דפנה הירש מהמחלקה לסוציולוגיה, למדע המדינה ולתקשורת מונתה כחברת הסגל הבכיר בדרגת מרצה.
- ד"ר טל הסנר מהמחלקה למתמטיקה ולמדעי המחשב מונה כחבר הסגל הבכיר בדרגת מרצה.
- ד"ר רות נוסנסון מהמחלקה לחינוך ולפסיכולוגיה מונתה כחברת הסגל הבכיר בדרגת מרצה.

חברי סגל אורח חדשים באוניברסיטה הפתוחה

- ד"ר גליה בנימין הצטרפה למחלקה לספרות, ללשון ולאמנויות.
- ד"ר גל בן-יהודה הצטרפה למחלקה לחינוך ולפסיכולוגיה.
- ד"ר ישי לנדא הצטרף למחלקה להיסטוריה, פילוסופיה ומדעי היהדות.
- ד"ר נורית מלניק הצטרפה למחלקה לספרות, ללשון ולאמנויות.
- ד"ר לוי ספקטר הצטרף למחלקה להיסטוריה, פילוסופיה ומדעי היהדות.
- ד"ר יורם קלמן הצטרף למחלקה לניהול ולכלכלה.

זוכה מלגת אלון הצטרף לסגל האו"פ

מלגות אלון למדענים צעירים מצטיינים נחשבות לפרסי הצטיינות למיטב המועמדים לקליטה בסגל האקדמי הבכיר של מערכת ההשכלה הגבוהה בישראל. האוניברסיטאות מתחייבות לקלוט את הזוכים במלגות בתום שלוש שנות המלגה ולכלול את מימון משרתם בתקציבן הרגיל, וכך מובטחת קליטת המלגאים במערכת האוניברסיטאית בישראל. במחלקה להיסטוריה, פילוסופיה ומדעי היהדות מונה כחבר בסגל הבכיר זוכה מלגת אלון, ד"ר אופיר מינץ-מנור.

פרס יצירה לקומפוזיטורים מטעם ראש הממשלה לד"ר רון וידברג

ד"ר רון וידברג, מהמחלקה לספרות, ללשון ולאמנויות, נמנה השנה עם זוכי פרסי יצירה לקומפוזיטורים מטעם ראש הממשלה. מנימוקי השופטים: "כתיבתו של רון וידברג מקיפה את כל תחומי המוזיקה מזה שנים רבות. בכתיבתו הווקאלית בולט וידברג במקוריות של המצאות מלודיות, ובשפה עשירה המתבססת על מטען ידע נרחב ועומק רגשי. בחירת הטקסטים שלו בלתי-שגרתית, ומצביעה על מעורבות חברתית של מלחין ער לסביבתו. וידברג מתאים את ההרכב המבצע לתוכן באופן קונקרטי ונטול פאתוס בכל יצירה. ההתאמה ביצירותיו בין המלל למוזיקה יוצרת רגעים של התעלות נפש וזיכרון המהדהד זמן רב לאחר סיום היצירה."